

» **P**rije sto godina austrijski prestolonasljednik nadvojvoda Franjo Ferdinand i njegova supruga Sofija obilazili su Sarajevo. Preživjeli su prvi napad bombom u otvorenom automobilu u kojem su se vozili. Nakon što su izašli iz Vijećnice, zbog zabune oko trase kuda će ići prestolonasljednikov auto atentatoru Gavrilu Principu ukazala se prilika i odjeknuli su pucnji koji su doveli do izbijanja Prvog svjetskog rata. No sve su to poznati fakti. Manje je poznato kamo je zapravo krenuo Ferdinand – i kamo nikad nije stigao...

A u protokolu bračnog para bio je obilazak Zemaljskog muzeja BiH, jedinog namjenski sagrađenog muzeja u jugoistočnom dijelu Europe koji je podigla Austro-Ugarska Monarhija, i koji je bio otvoren godinu dana prije. Franjo Ferdinand trebao je obići novi muzej u ime krune, pogledati instituciju u kojoj je pohranjeno svjedočanstvo o bogatoj kulturno-povijesnoj i prirodnoj baštini Bosne i Hercegovine... Uprava i kustosi muzeja tog su dana stajali svečano odjeveni i čekali carskog nasljednika. Ali nije stigao.. "U muzej su javili da uzalud čekaju..." govori mi Adnan Busuladžić, v.d. ravnatelja muzeja.

No, to nije bio najgori dan u povijesti Zemaljskog muzeja, najstarije muzejske institucije u BiH. Nakon što djelatnici muzeja godinu dana nisu dobili plaću, više nisu mogli izdržati i dolaziti redovito na posao te je muzej zatvoren. Država je naime prestala isplaćivati plaće i novac za režije muzeja jer se, eto, nisu mogli dogovoriti u čijoj je nadležnosti ustanova. Bez redovnih primanja su ostali svi: ravnatelj muzeja, kustosi, čistačice, osiguranje...

Na ulaz su zabijene dvije prekržiene daske koje simboliziraju sudbinu koja ih je zadesila lani, upravo na stogodišnjicu muzeja. Muzej je zatvoren već godinu dana, eksponati u četiri zgrade neorenesansnog stila čekaju bolja vremena, dok zub vremena polako ali sigurno nagrizu tu središnju kulturnu instituciju Bosne i Hercegovine.

"SAMI SE SNADITE". Ulazimo u muzej kroz mračan prolaz stražnje zgrade koji vodi u unutrašnjost kompleksa. U atriju, gdje je Botanički vrt, u kojem se uzgaja više od 3000 biljnih vrsta, čeka nas nekoliko kustosa. U gotovo svim državama svijeta nacionalni muzeji se financiraju iz proračuna, ali su ovdje iz vlasti djelatnicima muzeja nakon što su prestali formalno raditi poručili da se sami snađu. "Predlažu nam da zaradimo prodajom ulaznica i kokica", kaže mi ravnatelj.

Djelatnici muzeja, umorni, nastavili su nakon zatvaranja i dalje dolaziti, volonterski, jer nisu mogli samo tako ostaviti na milost i nemilost važne povijesne artefakte. Dolaze

u smjenama tijekom tjedna, a čistačica besplatno sve očisti jednom tjedno. Ipak, sivilo i bijeda se osjećaju na svakom koraku golemih građevina, ma koliko se oni trudili da ga održe na nivou. Kroz razgovor ubrzo shvaćamo da se početni entuzijazam oko njihova plana da i dalje stražare, rade osnovne poslove u muzeju i brinu za zbirke, izgubio. Arheolog Mirsad Sijarić, zadužen za zbirku srednjeg vijeka, jednu od najboljih srednjovjekovnih zbirki u ovom dijelu svijeta, dočeka nas je vidno rezigniran. Obišli smo zajedno 21 stećak u dijelu Botaničkog vrta. Stećci su sačuvani, no trava oko njih, kao i čitav Botanički vrt, održavaju se upravo toliko da ne budu potpuno zapušteni. "Srednjovjekovni nadgrobni spomenici – stećci – predstavljaju najvažniju pojavu u umjetnosti srednjovjekovne Bosne i Huma, a ima ih i u susjednim područjima Hrvatske, Crne Gore i Srbije", govori Mirsad Sijarić, koji je lani doktorirao u Zagrebu. Prolazimo pokraj jednog od najljepše ukrašenih stećaka, velikog stećka "s krovom", natpisima i bogatim ukrašenjima iz Zgošće kod Kaknja. Stećci su, govori naš vodič, jedini autentični bosanski kulturni artefakt.

Pola ulazne dugačke zgrade muzeja i dalje ima postavljene zbirke, dok je polovica skoro prazna. Impresivna zgrada s kupolastim

ZAŠTITA

Stećci u vrtu Zemaljskog muzeja za vrijeme rata bili su zaštićeni vrećama s pijeskom (dolje)

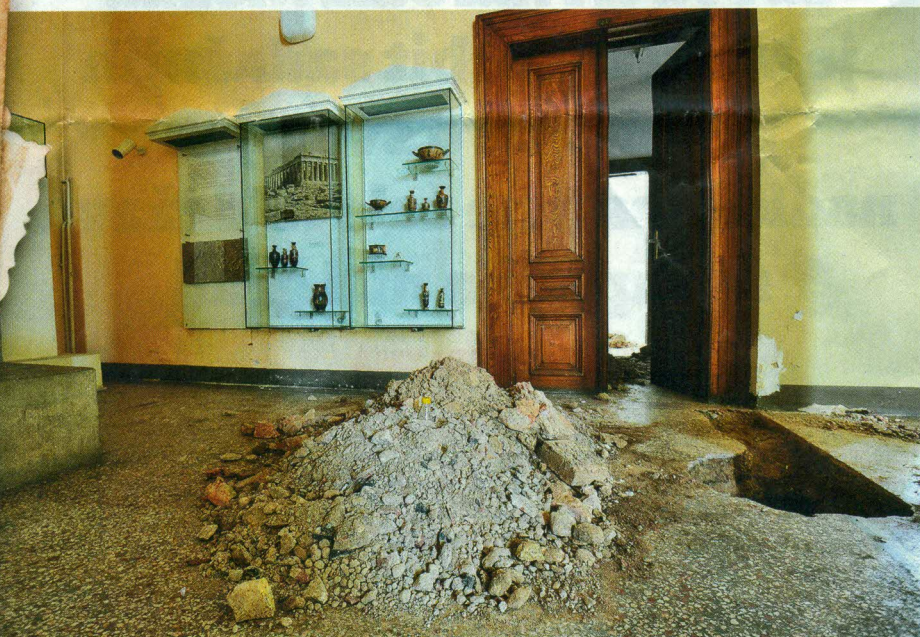
OSTAO SAM

Odjel arheologije je ispražnjen: ostao je samo veliki čamac i rekonstrukcija groba s kosturom (desno)

Djelatnici u muzej dolaze sve manje. "Zatvorili smo ga zato da bi se ljudi mogli snaći. A što rade? Čuvaju tuđu djecu, peru prozore, kreće", kaže ravnatelj Adnan Busuladžić

OČAJNIČKI POTEZ

HAVARIJA

U muzeju je, povrh svega, nedavno pukla i cijev – iz doba Austro-Ugarske (gore)

HAGADA

Najdragocjeniji eksponat muzeja čuva se u specijalnim uvjetima (lijevo)

KRALJICA

Kameni grob prve srednjovjekovne kraljice Jelene Grube iz 1395. godine (desno)

» svodom trebala bi hitno ušminkavanje, a još je nedavno utvrđeno i da iz cijevi koje se nisu mijenjale od vremena Austrougarske curi voda.

Muzej se za vrijeme zadnjeg rata nalazio na prvoj liniji fronta: zgrada prirodoslovnog odjela uništena je od metaka i šrapnela, a arheologija je bila gađana granatama. Tada su neki od važnih eksponata bili sklonjeni u depoe, a najvažniji eksponat – Sarajevska hagada – bila je premještena nekih 200 metara dalje, u sef jedne banke.

POMOĆ IZ EU. Kada je konačno došao mir, trebali su doći sretni dani i za ovaj muzej, koji je isprva dobio i pomoć s raznih strana za obnovu i projekte. Zgrada u kojoj se nalazi etnološka zbirka, koja je 1913. godine bila smještena u jednom od paviljona Zemaljskog muzeja i čiji interijer odslikava izgled bosanskohercegovačke tradicionalne gradske kuće sredinom 19. stoljeća, obnovljen je novcem Europske unije.

“U muzej je nakon rata vraćeno 75 posto

razmjenom. Taj je dio muzeja prilično očuvan i na prvi dojam ne izgleda kao da je već godinu dana pod ključem. No, teško je zapravo bilo razgovarati s bilo kime o samim izlošcima, kad su im nad glavom životni problemi, koji se, htjeli – ne htjeli, nameću u prvi plan. Primjerice, Svjetlana Bajić, koja je 38 godina radila kao etnolog i trebala bi već biti u mirovini, ne može dobiti zasluženu mirovinu zbog situacije u kojoj se našla. Za “penziju” joj nedostaju neisplaćene plaće za 2012. godinu i 2013. godinu do kolovoza, kad joj je samo zaključena radna knjižica. “I nema šanse da to riješim, sve sam probala...”, kaže ona. Ipak, i dalje dolazi jednom tjedno, pomogne da se muzej provjetri ili nešto slično. Neki su djelatnici odustali i više niti ne navraćaju, neki dolaze sve manje. Ravnatelja pitam kako bivši zaposlenici muzeja danas žive. “Zatvorili smo muzej najviše zato da bi se ljudi mogli snaći. A što rade? Čuvaju tuđu djecu, peru prozore, kreće...”, kaže ravnatelj.

Naš vodič Mirsad Sijarić preživljava tako što

Muzej čuva predmete važne za sva tri naroda. Možda je baš u tome bit sadašnjih problema: u svojoj ih nadležnosti ne žele ni država ni županija niti grad

BIT PROBLEMA

stalnog postava”, objašnjava Mirsad Sijarić, naglašavajući da se tu čuvaju predmeti važni za sva tri naroda. Međutim, možda je baš u tome i bit sadašnje situacije. Ravnatelj muzeja Adnan Busuladžić smatra da su oni prvenstveno politički problem. “Nije se moglo odrediti jesmo li u nadležnosti države, entiteta, županije ili općine i grada. Nas se prije, nakon rata, finaciralo po dobroj volji, milostinji, nikad sustavno i prema zakonskoj odredbi”, objašnjava Adnan Busuladžić. On je i izvanredni profesor na arheologiji u Sarajevu, što mu omogućuje preživljavanje bez plaće od muzeja.

I dok govorimo o toj tmurnoj temi, usput smo pogledali najveću zbirku leptira u Europi. Naime, Zemaljski muzej u svom prirodoslovnom odjelu čuva 500.000 leptira. Bogate zbirke odjela za prirodne znanosti obuhvaćaju živi i neživi svijet Bosne i Hercegovine i drugih zemalja. Sadrže oko 2.000.000 uzoraka, većinom prikupljenih terenskim istraživanjima, a manjim dijelom dobivenih

povremeno radi na nekim arheološkim iskopanjima, a zapravo tako što ima malo zemlje blizu Sarajeva gdje se bavi poljoprivredom, za sebe. “Kopam, i dalje kopam...”, šali se arheolog.

U muzeju su prije zatvaranja provedene i neke sigurnosne mjere: primjerice, svi su predmeti od zlata odneseni na sigurno mjesto. No, što je danas s najvažnijim eksponatom, Sarajevskom hagadom? Ona se sada nalazi u posebnoj čuvanoj prostoriji, te je i dalje pod posebnim osiguranjem nalik na ona iz poznatih svjetskih muzeja. “Organizatori izložbe za 500 godina izгона Židova iz Španjolske 1992. godine tražili su knjigu i ona je od osiguravajuće kuće bila procijenjena na sedam milijuna dolara... I nikada nije napustila Sarajevo”, kaže Mirsad Sijarić.

U odjelu za arheologiju u krilu zgrade koji je od čitavog kompleksa u najgorem stanju u prizemlju stoje samo dugački drveni čamac iz rijeke Save, nastao oko 700. godine prije nove ere, i jedan kostur. Zgrada koja je u

ZAPUŠTENO REMEK-DJELO

Stećak iz Donje Zgošće kraj Kaknja, jedan od najljepših stećaka uopće, poznat i kao “Stećak Kulina bana”, u vrtu Zemaljskog muzeja

ratu oštećena granatama imala je osigurana sredstva za obnovu, država je samo trebala pokriti grijanje za vrijeme radova, ali za ovaj muzej nisu mogli napraviti niti to, pa je čitava donacija propala. Tako je odjel za arheologiju sablasno prazan.

U najboljem je stanju srednjovjekovni odjel, u kojem je i hagada, i koji je obnovljen nakon rata. Zanimao nas je posebno dio vezan za hrvatsku povijest. Tu se može vidjeti, primjerice, ratnička oprema franačkog kulturnog kruga, nakit nađen blizu Čapljine, dio lica kralja Stjepana Tomaša na terakoti i dio na kojem se vidi zmaj – zmajev red. No, ovdje je i kameni grob prve europske srednjovjekovne kraljice Jelene Grube iz 1395. godine, koja je tri godine samostalno vladala Bosnom.

Prelazimo u Odjel za etnologiju koji odslukava izgled bosanskohercegovačke tradicionalne gradske kuće sredinom 19. stoljeća. Uz ostalo, na dvjema figurama u sobi haremluka predstavljena je odjeća za ulicu. Veoma raskošno odjevene u kući, pri izlasku na ulicu žene su pokriveno feredžom ili zarom. Tako je u Bosni bilo do 1948. godine, kada je pokrivanje bilo zabranjeno.

I kustosicu Maricu Filipović pitam kako živi bez plaće. “Imam brata u inozemstvu koji mi pomaže, njegovem majku i dijelimo njenu mirovinu, djever mi nešto pošalje, a i sin je nedavno počeo raditi... Povremeno nešto radim honorarno”, kaže Marica Filipović.

PRVI NA LISTI. Zemaljski muzej BiH osnovan je još 1888. godine i prvo se nalazio u drugoj zgradi. U toku svog postojanja uspio je skupiti dobar dio kulturnog i nacionalnog nasljeđa zemlje i svih njenih naroda. “Mi nismo bošnjački muzej, nego institucija svih njenih naroda. Zemaljski muzej će uvijek u svojoj biti biti i ostati baštinska ustanova za sve narode u BiH”, govori ravnatelj Adnan Busuladžić. On smatra i da je Zemaljski muzej bio samo prvi na listi za odstrel, te da će slična sudbina zadesiti uskoro još neke institucije. “Nedavno je zatvoreno i Narodno pozorište u Mostaru nakon što šest mjeseci nisu dobili plaće. Državna akademija u Sarajevu je pred kolapsom...”, kaže Adnan Busuladžić.

Zadnjih je godina niz institucija, svjetskih i lokalnih, apelirao da se taj problem riješi. No, ništa nije pomoglo. “Do sutra ujutro bih mogao nabrajati tko je sve apelirao da se naš problem riješi, ali to je sve uzalud. Od UNESCO-a, raznih domaćih i stranih institucija, uglednika... No snaga stručne kompetencije u našem slučaju ne igra ništa, samo politika i ljudski hir nekolicine dužnosnika”, kaže ravnatelj. “Politika iz Banje Luke negira sve pa i Muzej, jer on je simbol BiH i materijalno dokazuje BiH. A probosanske političke stranke nemaju strategiju ni alternativu... Zapravo, kao da smo u ratu, samo što ne padaju granate.”

ETNOLOGINJA
Marica Filipović iz etnološkog odjela povremeno nešto radi honorarno, a financijski joj pomažu brat, djever, sin, pa čak i majka (gore)

AREHOLOG
Mirsad Sijarić vodi brigu o arheološkom odjelu: on je i izvanredni profesor na fakultetu, što mu omogućuje prihode bez plaće od muzeja (gore desno)

RAVNATELJ
Adnan Busuladžić, v.d. ravnatelja muzeja, ispred glavnog ulaza na koji su prije godinu dana simbolički prikucane daske s natpisom "Zatvoreno" (desno)

